

ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

INDICATORS OF THE EFFICIENCY USE FINANCIAL RESOURCES OF THE AGRICULTURAL SECTOR

У статті проаналізовано середньорічну вартість та динаміку введення в дію нових основних засобів підприємств аграрного сектору економіки. Досліджено вартість оборотних засобів підприємств. Встановлено значимість аналізу фінансово-економічного стану підприємств аграрного сектору за критеріями стійкості, платоспроможності та ділової активності, які розглядаються через призму показників структури капіталу, ліквідності та оборотності, що дає можливість кількісно оцінити вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємств. За результатами аналізу діяльності підприємств області встановлено їх незадовільний фінансово-економічний стан. Запропоновано зміцнити матеріально-технічну базу підприємств, впровадити матеріало-, енерго- та трудовозберігаючі технології; розробити та впровадити в аграрне виробництво прогресивні методи ведення господарства.

Ключові слова: аграрний сектор, підприємство, фінансові ресурси, показники ефективності, основні засоби, оборотні засоби, виробнича діяльність, розвиток.

В статті проаналізовані середньорічна вартість та динаміка введення в дію нових основних засобів підприємств аграрного сектору економіки.

действие новых основных средств предприятий аграрного сектора экономики. Исследована стоимость оборотных средств предприятий. Установлена значимость анализа финансово-экономического состояния предприятий аграрного сектора по критериям устойчивости, платежеспособности и деловой активности, которые рассматриваются через призму показателей структуры капитала, ликвидности и оборотности, что позволяет количественно оценить влияние качества управления финансовыми ресурсами на уровень рентабельности и динамику развития предприятий. По результатам анализа деятельности предприятий области установлено их неудовлетворительное финансово-экономическое состояние. Предложено укрепить материально-техническую базу предприятий, внедрить материало-, энерго- и трудовосберегающие технологии; разработать и внедрить в аграрное производство прогрессивные методы ведения хозяйства.

Ключевые слова: аграрный сектор, предприятие, финансовые ресурсы, показатели эффективности, основные средства, оборотные средства, производственная деятельность, развитие.

УДК 338.12

<https://doi.org/10.32843/infrastruct34-30>

Соколюк С.Ю.

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Уманський національний університет
садівництва

The article analyzes the average annual cost and dynamics of the introduction of new fixed assets of enterprises of the agricultural sector of economy. It is emphasized that in spite of positive changes in the dynamics of the new fixed assets introduction, the problem of fixed assets updating at the agricultural enterprises in the region remains unresolved. The tendency of operating assets value increase at the enterprises of the agricultural sector in the region is established. The significance of the analysis of the financial and economic state of agricultural enterprises according to the criteria of stability, solvency and business activity are considered through the prism of indices of capital structure, liquidity and turnover, which makes it possible to quantify the impact of quality management of financial resources on the level of profitability and dynamics of enterprise development. According to the results of the analysis unsatisfactory financial and economic status was established. In this regard, it is proposed to strengthen the material and technical base of enterprises, to introduce material, energy and labor-saving technologies; develop and implement in agrarian production progressive methods of economy. For the development of the economy of Cherkasy region, it is important to create conditions for a rational, competitive and multidisciplinary agricultural sector and to create a quality environment for living and doing business in rural areas. Among the goals of regional policy of Cherkasy region up to 2020, in the context of food security, the following are highlighted: – stable provision of population with sound, safe and affordable food; – creation of conditions for the effective agricultural sector development in the strategic priority directions, which envisage the unity of economic, social and environmental interests of the region; – food security, stability of the domestic market of agricultural sector products and food; – high competitiveness of products, increase of agricultural sector productivity; – steady growth of the production volumes of agricultural products and products of their processing in the domestic market in accordance with food security requirements, etc.

Key words: agrarian sector, enterprise, financial resources, indicators of efficiency, fixed assets, circulating assets, production activity, development.

Постановка проблеми. Інтеграція України до міжнародних спільнот, поглиблення економічних зв'язків, зростання конкуренції, необхідність модернізації виробництва та постійного запровадження інновацій зумовлюють використання вдосконалених методів формування ринкових відносин в аграрному секторі. Формування ефективних, адаптованих до сучасних умов аграрних відносин та механізму управління ними неможливе без дослідження тенденцій та умов функціонування аграрного сектору, який виконує стратегічні завдання у національній економіці, такі як гарантування продовольчої безпеки та формування конкурентних переваг країни в міжнародному економічному

просторі. Саме тому оцінювання та аналізування показників ефективності використання фінансових ресурсів підприємств аграрного сектору економіки є актуальними аспектами дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічний зміст, особливості, проблеми аграрного сектору економіки посідають провідне місце в працях вітчизняних учених-економістів аграрного спрямування. Значний внесок у висвітлення питань формування та функціонування аграрного сектору економіки здійснили такі вітчизняні вчені, як В. Андрійчук, О. Боднар, П. Гайдуцький, Б. Губський, М. Дем'яненко, Т. Дудар, С. Кваша, М. Малік, П. Саблук, О. Шпичак.

Питання сталого розвитку аграрної галузі в контексті реформування аграрного сектору економіки завжди є актуальним, вагомим щодо розвитку економіки країни. Саме проблеми розвитку аграрного сектору відображені в працях В. Бойка, В. Галушки, В. Горкавого, А. Даниленка, В. Зіновчука, В. Криворучка, М. Лобаса, Ю. Лупенка, В. Нелепа, О. Олійника, Л. Романової, П. Руснака, В. Савченка, М. Садикова, І. Сіваченка, В. Трегобчука, А. Третяка та інших науковців.

Багато спірних питань проблематики функціонування аграрного сектору висвітлені в працях зарубіжних учених, а саме в роботах Р. Нельсона, С. Уінтера, Д. Медоуза, Д. Медоуз, Й. Рандерсона, Г. Дейлі, Л. Брауна, Г. Гарднера, Н. Картера, Ш. Лиле.

Незважаючи на висвітлення вибраної теми досліджень, існує необхідність постійного моніторингу стану та оцінювання тенденцій розвитку задля виявлення та вирішення проблем підприємств аграрного сектору економіки.

Постановка завдання. Аналіз та оцінювання фінансово-економічного стану підприємств аграрного сектору є основою стратегічно-гармонійного розвитку аграрного сектору економіки загалом, тому метою статті є аналіз фінансово-економічного стану підприємств аграрного сектору економіки Черкаської області, а також розроблення рекомендацій ефективного використання їх фінансових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування ефективних, адаптованих до сучасних умов аграрних відносин та механізму управління ними неможливе без дослідження тенденцій та умов функціонування підприємств аграрного сектору, який виконує стратегічні завдання в національній економіці.

Для оцінювання діяльності аграрних підприємств (на прикладі Черкаської області) розглянуто їх виробничо-ресурсний потенціал, проаналізовано показники ефективності використання фінансових ресурсів. Рівень розвитку виробничо-ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору визначається перш за все ступенем насичення основними виробничими засобами (табл. 1).

Згідно з даними табл. 1 до 2015 р. відбувалися зменшення наявності основних засобів під-

приємств аграрного сектору області та зниження їх вартості. У 2015 р. вартість основних засобів підприємств аграрного сектору знизилась на 735 млн. грн. порівняно з 2010 р. Таке зменшення вартості основних засобів підприємств зазвичай є наслідком зменшення показника введення нових основних засобів або збільшення показника зношеності основних засобів підприємств. З 2016 р. спостерігається тенденція до збільшення вартості основних засобів підприємств аграрного сектору, що привело до збільшення темпів зростання виробництва аграрної продукції та рівня рентабельності.

Вагоме значення для підтримання та зміцнення економічного потенціалу аграрних підприємств має розвиток їх матеріально-технічної бази шляхом введення в дію нових основних засобів та оновлення машинно-тракторного парку. Стабільної динаміки введення нових основних засобів у 2010–2017 рр. у підприємствах аграрного сектору Черкаської області немає, що означає недостатнє зміцнення економічного потенціалу підприємств. Незважаючи на позитивні зрушення в динаміці, проблема оновлення основних засобів залишається невирішеною. Рівень фізичного зносу та морального старіння основних засобів підприємств аграрного сектору економіки Черкаської області високий, адже складає 41%.

Виробнича діяльність підприємств аграрного сектору економіки має спиратись на детальну оцінку наявності у підприємствах аграрного сектору оборотних засобів, оскільки саме вони як засоби виробництва складають його основу [4]. До складу оборотних засобів належать виробничі запаси (насіння й садовий матеріал, фураж та підстилка, паливо, а саме мастильні матеріали, запасні частини, мінеральні добрива), незавершене виробництво (витрати на роботи, виконані під урожай майбутнього року), молодняк тварин і тварини на відгодівлі [5].

Протягом 2010–2017 рр. відбулося збільшення оборотних засобів у їх вартісному вираженні у підприємствах аграрного сектору області. Так, у 2017 р. їх вартість склала 15 239 874 млн. грн., що на 11 268 031,8 тис. грн. більше порівняно з 2010 р. За останні 5 років вартість оборотних засобів збільшилась на 3 514 795,7 тис. грн., що

Таблиця 1

Середньорічна вартість основних засобів підприємств аграрного сектору економіки Черкаської області, млн. грн.

Показник	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Середньорічна вартість основних засобів	4 032	3 431	3 360	3 297	4 321	4 968
Введення в дію нових основних засобів	193	331	229	498	389	412

Джерело: [1; 2; 3]

пов'язується зі збільшенням цін у кормовиробництві. Дослідження діяльності підприємств аграрного сектору області показує, що нестача споруд для зберігання, переробних підприємств, транспортних засобів приводить до псування та втрат значної частини аграрної продукції, а диспропорції між робочими та силовими машинами не дають змогу ефективно використовувати всю аграрну техніку. Найбільш раціональною є структура основних виробничих засобів у високоспеціалізованих підприємствах, де в одному технологічному процесі поєднані виробництво, зберігання й переробка аграрної продукції.

Особливе значення для оцінювання та подальшого планування виробничої діяльності підприємств аграрного сектору має аналіз їх фінансово-економічного стану [6] за критеріями стійкості, платоспроможності та ділової активності, які розглядаються через призму показників структури капіталу, ліквідності та оборотності, що дає можливість кількісно оцінити вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємств (табл. 2).

За результатами аналізу показників, наведених у табл. 2, економічний ефект використання наявних ресурсів, виражений через систему економічних показників та коефіцієнтів, підтверджує взаємозалежність обсягу використаних ресурсів, дохідності та ефективності використання активів.

Так, за досліджуваний період тенденцію до зменшення мав коефіцієнт покриття (на 0,31). Нормативне значення цього коефіцієнта перебуває в рамках 1–3, однак більш бажаним є значення 2–3.

Розрахований нами показник на основі фінансових даних підприємств аграрного сектору Черкаської області перебуває в межах норми, але його зменшення говорить про проблемний стан платоспроможності, адже оборотних активів недостатньо для того, щоби відповісти за поточними зобов'язаннями.

Розраховане значення коефіцієнта фінансової автономії перебуває в межах норми, а його зменшення за досліджуваний період говорить про високий рівень фінансових ризиків в діяльності підприємств аграрного сектору.

Таблиця 2

Показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємств аграрного сектору Черкаської області

Показник	Нормативне значення	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р., (+, -)
<i>Показники рентабельності та динаміки розвитку</i>							
Рентабельність (збитковість) власного капіталу, %	>0, збільшення	10,06	13,40	18,09	25,71	37,30	+27,24
Рентабельність (збитковість) всього капіталу, %	>0, збільшення	5,05	5,40	14,50	15,30	16,00	+10,95
Рентабельність (збитковість) діяльності підприємств, %	>0, збільшення	10,19	12,00	12,41	25,10	41,00	+30,81
Індекс ділової активності	>1, збільшення	1,15	1,22	1,35	1,75	1,72	+0,57
Темпи зростання чистого доходу	збільшення	1,01	1,33	2,12	2,18	3,01	+2
<i>Показники ліквідності та ділової активності</i>							
Коефіцієнт покриття	>1	1,90	1,80	1,70	1,62	1,59	-0,31
Коефіцієнт оборотності активів	>0,5	0,43	0,55	0,59	0,66	0,69	+0,26
Коефіцієнт оборотності необоротних активів	<1, зменшення	1,20	1,21	1,01	1,75	2,70	+1,50
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	<0,1, зменшення	0,71	0,69	0,80	0,88	0,90	+0,19
<i>Показники фінансової активності</i>							
Коефіцієнт фінансової автономії	0,4–0,6	0,54	0,50	0,49	0,42	0,48	-0,06
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	збільшення	0,45	0,47	0,50	0,59	0,62	+0,17
Коефіцієнт співвідношення власного й позикового капіталу	>0,5	1,23	0,94	0,72	0,62	0,69	-0,54

Джерело: [4; 5]

Розрахований коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу перебуває в межах норми, а зменшення його значення означає неповне використання фінансового та виробничого потенціалу підприємств [7].

Таким чином, проведений аналіз ефективності використання фінансових ресурсів аграрних підприємств Черкаської області свідчить про нестачу фінансових ресурсів, що негативно впливає на виробничо-господарську діяльність, спричиняє виникнення та зростання заборгованостей перед суб'єктами господарювання щодо оплати праці, сплати податків. При цьому зменшуються можливості фінансування їх подальшого розвитку, скорочуються надходження до бюджету.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, вітчизняний аграрний сектор має значний земельний та трудовий потенціал, але його подальший гармонійний розвиток потребує зміцнення матеріально-технічної бази, заміни діючих ресурсо- та трудомістких технологій на матеріало-, енерго- та трудозберігаючі; розроблення та впровадження в аграрне виробництво прогресивних методів ведення господарства, в основі яких лежать методи ефективного виробництва продукції; використання нової кадрової політики; розвитку напрямку екологізації та органіки.

Саме аналізування та оцінювання фінансово-економічного стану підприємств аграрного сектору є основою для подальшого стратегічно-гармонійного розвитку аграрного сектору економіки загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Управління агропромислового розвитку Черкаської ОДА. URL: <http://www.dapr.ck.ua> (дата звернення: 17.02.2019).
2. Статистичний щорічник Черкаської області за 2017 р. / ред. В. Приймак. Черкаси : Головне управління статистики у Черкаській області, 2018. 419 с.
3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://www.minagro.gov.ua> (дата звернення: 19.02.2019).
4. Кобзев І. Проблеми раціонального використання та відтворення природного ресурсного потенціалу в аграрній сфері України. *АгроІнком*. 2011. № 10–12. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2011_10-12/KOBZEV.pdf (дата звернення: 19.02.2019).
5. Лещик І., Пиріг Г. Організаційно-економічні трансформації в аграрному секторі економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 327–331.

6. Дем'яненко М. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку. *Облік і фінанси АПК*. 2010. № 5. С. 6–9.

7. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за ред. В. Гейця та ін. Київ : НАН України, 2015. 336 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/nr/4pdf> (дата звернення: 10.03.2019).

8. Стратегія розвитку Черкаської області на період до 2020 р. URL: http://www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf (дата звернення: 09.03.2019).

REFERENCES:

1. Official site of the Agroindustrial Development Department of Cherkasy Regional State Administration [Site of the Agroindustrial Development]. Available at: <http://www.dapr.ck.ua> (accessed: 17 February 2019).
2. Priymak V. (eds.) (2018). Statistical yearbook of Cherkasy region for 2017. [Statistics in Cherkasy Oblast 2017 r.]. Cherkasy : The Main Department of Statistics in Cherkasy Oblast.
3. Official site Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine [Site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Available at: <http://www.minagro.gov.ua> (accessed: 19 February 2019).
4. Hryshchenko O. (2012). Doslidzhennia сутnosti problemy: mistse ta rol v protsesi rozroblennia ta pryiniattia marketynhovykh innovatsiinykh rishen [Investigation of the problem: place and role in the development and adoption of innovative marketing solutions]. *Efektivna ekonomika*. 7. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1289&p=1> (accessed: 19 February 2019).
5. Kobzev I. (2011) Problemu rationalnogo vikorustanni ta vidtvorenni prurodnogo resyrsnogo potenzialy v agrarniy sferi Ukrainu [Problems of rational use and reproduction of natural resource potential in the agrarian sector of Ukraine]. *AgroInkom*. 10–12. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2011_10-12/KOBZEV.pdf (accessed: 7 March 2019).
6. Demyanenko M. (2010) Finansovi problemu formyvanni ta rozvutky agrarnogo runky [Financial problems of the formation and development of the agrarian market]. *Oblik i finansu APK*. Accounting and finance of agroindustrial complex, no. 5, pp. 6–9.
7. Geits V. (eds.) (2015). Innovaziyna Ukraina 2020 nazionalna dopovid [Innovative Ukraine 2020: National Report]. Kyiv : NAN Ukraine. 336. Available at: <http://ief.org.ua/docs/nr/4pdf> (accessed: 10 March 2019).
8. Cherkasy region development strategy for the period till 2020 [Site of the Cherkasy region development strategy]. Available at: http://www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf (accessed: 9 March 2019).

Sokolyuk Serhiy

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Business, Trade and Exchanges Activities
National University of Horticulture

INDICATORS OF THE EFFICIENCY USE FINANCIAL RESOURCES OF THE AGRICULTURAL SECTOR

The purpose of the article. Formation of effective agrarian relations, adapted to the modern conditions, and the mechanism of their management is impossible without studying the trends and conditions of functioning of enterprises in the agricultural sector, which performs strategic tasks in the national economy.

Methodology. The theoretical and methodological basis of the research is the work of domestic and foreign economists who deal with the functioning of the agrarian sector of the economy and the search for ways to increase its efficiency. In the article uses the generally accepted statistical methods to evaluate the theoretical and methodological principles of functioning and development of the agrarian sector of the economy,

Results. The article analyzes the average annual cost and dynamics of the introduction of new fixed assets of enterprises of the agricultural sector of economy. It is established that starting from 2016 there is a tendency to increase the value of fixed assets of enterprises of agricultural sector, which led to an increase in the growth rate of production of agrarian products and profitability. It is emphasized that in spite of positive changes in the dynamics of the new fixed assets introduction, the problem of fixed assets updating at the agricultural enterprises in the region remains unresolved. The research of the agricultural enterprise activity in Cherkassy region shows that the lack of facilities for storage, processing, vehicles leads to damage and losses of a large part of agricultural products, and the imbalance between the workers and power machines does not allow to effectively using all the agrarian equipment.

The value of company operating assets is investigated. The operating assets include production reserves (seeds and garden material, fodder and litter, fuel, namely lubricants, spare parts, mineral fertilizers), incomplete production (expenses for work performed for the harvest of the next year), young animals and fattening animals.

Practical implications. The tendency of operating assets value increase at the enterprises of the agricultural sector in the region is established. The significance of the analysis of the financial and economic state of agricultural enterprises according to the criteria of stability, solvency and business activity are considered through the prism of indices of capital structure, liquidity and turnover, which makes it possible to quantify the impact of quality management of financial resources on the level of profitability and dynamics of enterprise development.

For the development of the economy of Cherkassy region, it is important to create conditions for a rational, competitive and multidisciplinary agricultural sector and to create a quality environment for living and doing business in rural areas.

Value/originality. It was found out that innovation activity is the most important means of ensuring economic growth, competitiveness and financial stability of any enterprise. The company can achieve high results only through the systematic analysis of changes in the market environment and the purposeful implementation of innovation activities, in order to realize new opportunities.

Modern conditions of economic development require enterprises not only to intensify innovation but also to improve the methods of its organization, the right choice of strategy and priorities of innovation development, in particular, through the identification and use of resources aimed at increasing the efficiency of its implementation. This can be done through the economic analysis of innovation, which will enable managers to identify both the strengths and weaknesses of this activity, will allow taking rational management decisions and effectively managing not only innovation activity but the enterprise as a whole.

According to the results of the analysis of the enterprises of the agricultural sector of the region, the financial indices stability, which characterizes the efficiency of their resource potential, is established. The economic effect obtained from the use of available resources, expressed through a system of economic indices and coefficients, confirms the interdependence of the used resources volume, as well as the profitability and efficiency of the assets use.